

COMUNICĂRI EPIGRAFICE X*

D. TUDOR

I. — HISTRIA (com. Istria. jud. Constanța)

La săpăturile arheologice de la cetatea Histria am participat prima dată, în anii 1928—1930, ca student practicant, pe lângă prof. Scarlat Lambrino și soția sa, Marcelle Flot-Lambrino. Mai apoi, în anii 1954—1955, am făcut parte din colectivul condus de acad. Emil Condurachi, când am lucrat în mai multe sectoare din cetate și din așezarea civilă.

În 1928, doamna Lambrino începuse a strînge materialul ceramic grecesc pentru importantul său volum publicat zece ani mai tîrziu¹. Am primit atunci, sarcina de a căra cu roaba de pe cetate, lângă casa cetății, întregul material ceramic fragmentar răspîndit pe cetate din timpul vechilor săpături ale lui Vasile Pîrvan. Pe iscusita ceramistă o interesau numai vasele grecești pictate (arhaice, clasice și elenistice). Cu îngăduința soților Lambrino mi-am notat și desenat în anii 1928—1930, o serie de fragmente ceramice, pe care se păstrau inscripții de minimă importanță. Tot materialul ceramic nefolosit de d-na Lambrino a fost strîns de mine în cutii de lemn, și așezate într-un bordei subteran, săpat la apus față de casa cetății. După o jumătate de secol de la descoperirea lui, sînt astăzi îndreptățit să-l prezint pentru un viitor *corpus*.

În anii 1954—1955, ca participant la săpături am continuat trierea altor grămezi de cioburi ce se strînseseră din săpăturile lui Lambrino, pe aria cetății și din sondagiile din așezarea civilă de la Histria. O însemnată parte aparține sectoarelor în care am lucrat în colectiv sau singur². În același timp, am continuat cercetările și în depozitul ceramic al șantierului, unde exista mult material inedit, rămas din săpăturile lui Scarlat Lambrino. Cu permisiunea responsabilului de șantier de

* Pentru seriile anterioare, vezi : SCIV, 13, 1962, 1, p. 115—123 ; 16, 1965, 1, p. 177—188 ; 16, 1965, 2, p. 357—372 ; 17, 1966, 3, p. 393—603 ; 19, 1968, 2, p. 331—338 ; 21, 1970, 2, p. 313—326 ; SCIVA, 26, 1975, 1, p. 125—136 ; 30, 1979, 2, p. 305—310 și 32, 1981 (sub tipar).

¹ Marcelle F. Lambrino, *Les vases archaïques d'Histria*, București, 1938.

² *Materiale*, IV, 1957, pl. I : sectorul din zona templului grec (1) și sectorul necropolei romane-sudul platoului (4).

atunci, acad. Em. Condurachi, după 26 ani, prezintă mai jos și acest material.

Ca și Sucidava olteană, Histria este extrem de bogată în *instrumentum*.

Pentru Histria, pînă acum, nu există (în afară de amforele stampilate) o culegere cuprinzătoare a lui, ci numai unele referințe³.

A. — Graffiti

1. — (fig. 1/1). Fragment din fundul unui vas grec arhaic, puternic lăcuit în negru, descoperit în „cartierul de vest al cetății“ (1954). În exterior se pot citi literele KY, probabil abrevierea a două nume⁴. Inscripția datează din sec. V—IV î.e.n.

2. — (fig. 1/2). Fragment dintr-un vas getic Latène (lut cenușiu), găsit în anii 1935—1937 și depus în depozitul ceramic. Grafitul se reduce la literele MY, în ligatură. Probabil abrevierea a două antroponime. Datează din secolele: IV—III î.e.n. Piesa constituie o nouă dovadă despre prezența geților la Histria.

3. — (fig. 1/3). Fragment din gura unei cupe, găsit „lingă lac“ (1939). Vasul fusese puternic lăcuit în negru, în epoca clasică. Din inscripția grafitată sub buza vasului mai rămîn clare cinci litere: „EKKOΘ...“, a căror întregire prezintă dificultăți. Propunem cu totul ipotetic: ἐκκό [ε] („în afara dorinței“) — în formă ionică.

4. — (fig. 1/4). Fragment de vas elenistic ce fusese acoperit cu un slab firnis negru. S-a descoperit în 1939, în sectorul „lac“. Poartă inscripția ΔΕΙ, grafitată izolat. În atare situație ne putem gândi la: δέϊ („dă-mi“ — imperativul de la δέομαι). Cererea ar putea face aluzie la οἶνος („vin“).

5. — (fig. 1/5). Fragment din piciorul unei cupe elenistice acoperită cu un slab firnis negru. S-a descoperit alături de cel precedent. În cavitatea exterioră a piciorului apar literele, ΜΘ, inițialele a două nume.

6. — (fig. 1/6). Fragment de *kantharos* găsit „lingă lac“, în 1939. Fusese lăcuit în negru. Pe fundul lui se citește: Ὀδυσσεύς Ἐρμ... Din cel de al doilea nume al posesorului se păstrează numai primele trei litere care se pretează la numeroase restituiri. Primul amintește numele eroului homeric, antroponim mult răspândit în textele epigrafice, pînă în epoca romană⁵. La Histria apare acum pentru prima dată, în epoca elenistică.

7. — (fig. 1/7). Fragment de farfurie elenistică, pe buza căreia se păstrează în exterior un... M..., grafitat cu mult efort.

8. — (fig. 1/8). Fragment din buza unui *dolium* pe care s-a grafitat o marcă de atelier, înaltă de 7 cm. S-a așezat în depozit, în timpul săpăturilor lui Lambrino (inv. nr. 225). Semnul de atelier se compune dintr-un Δ, în ligatură cu un Η, dispus orizontal.

9. — (fig. 1/9). Fragment de cărămidă romană rupt din colțul de sus din dreapta. Păstrează numai patru litere, grafitate cu un cui și înalte de 4—10 cm. Descoperit de Lambrino (inv. nr. 226). Literele rămase: ΓΕΖΙ reprezintă probabil, finalul unui nume, puțin obișnuit.

³ V. Pârvan, *Histria*, IV, București, 1923, p. 30—38; M. Lambrino, *op. cit.*, p. 211—229; V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Histria*, București, 1957; Emilian Popescu, în SCIV, VII, 1956, p. 343—345; același, *Inscripțiile din sec. IV—XIII descoperite în România*, București, 1976; Al. Suceveanu, *Studii clasice*, VII, 1963, p. 273; I. Barnea, *Dacia*, NS, IX, 1965, p. 410; același, *Les monuments paléochrétiens en Roumanie*, Città del Vaticano, 1977, passim; același, *Arta creștină în România*, București, 1979, passim; ș.a.

⁴ Vezi pentru săpăturile din acest cartier, *Histria*, I, 1954, p. 106—115 (Gr. Florescu).

⁵ W. Pape-G.-E. Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, ed. III-a, Braunschweig, 1884, p. 1036.

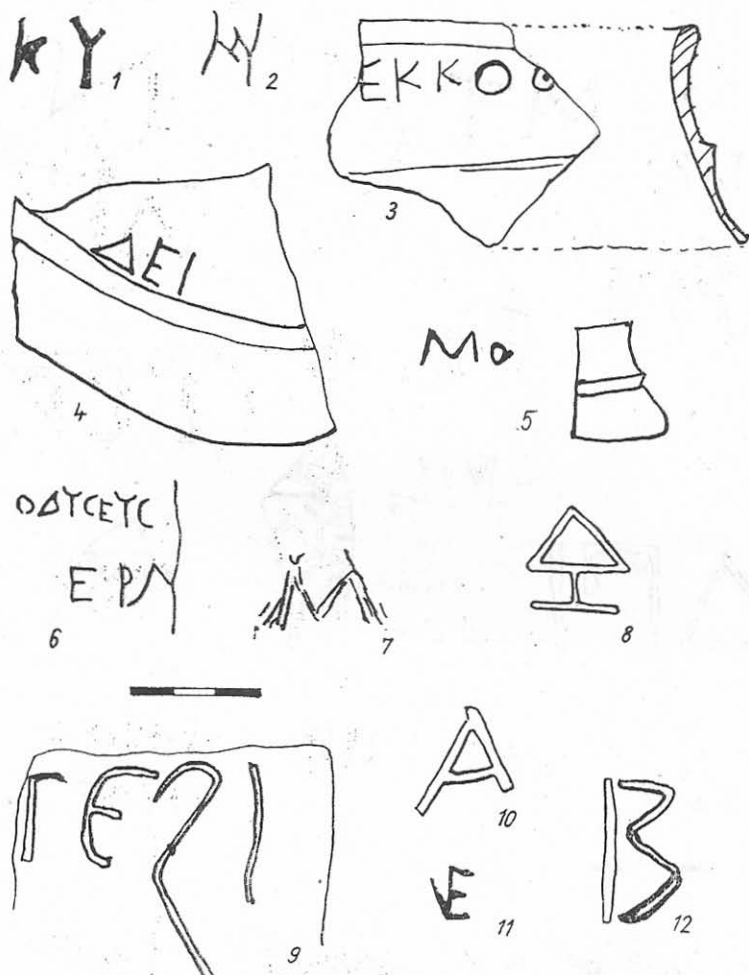

Fig. 1

10. — (fig. 1/10). Fragment de cărămidă romană din fondul Lambrino (inv. nr. 274). Se mai păstrează un ...A..., înalt de 6 cm și trasat cu un băț ascuțit.

11. — (fig. 1/11). Fragment din buza unei farfurii romane din lut roșu, pe care se păstrează în ligatură literele ...VE...

12. — (fig. 1/12). Fragment de amforă romană (sec. II—III), pe care s-a adîncit cu un băț ascuțit, în pasta crudă, litera B, înaltă de 6 cm.

13. — (fig. 2/1). Fragment rămas din săpăturile lui Lambrino. Este rupt din poala gîtului unei amfore dateabilă din sec. V—VI e.n. Poartă grafitul: KA
ΠΑΡ M+

Pentru literele din dreapta se poate propune restituirea: M(ήτρη) + [Θ(εοῦ)]

Literele KA ar putea indica *mensura sextariasis*, adică: K'A'=21(ξέσται), deci 11,466 l. Pentru ultimele trei litere ΠΑΡ, ne putem opri la *tria nomina*.

14. — (fig. 2/2). Fragment de amforă aflat în sectorul „cartierul de vest al cetății” (1955). Conține resturi dintr-o monogramă cruciformă, pe care mai putem distinge literele: N, Δ, Y', I... din care nu putem obține o lectură acceptabilă.

Fig. 2

15. — (fig. 3/2). Fragment dintr-un capac de *dolium* (0,23×0,20×0,05 m) și cu litere înalte de 0,05 m. Înregistrat în depozit cu nr. 232. S-a publicat de către V. Pârvan⁶ cu un desen greșit față de cel dat de noi. În r. al doilea, prima literă nu este un K ci un F urmat de un E. Astfel, toate lecturile propuse pînă acum nu mai sînt valabile.

⁶ V. Pârvan, *Dacia*, II, 1925, p. 248, fig. 5. Reprodus astfel de I. Barnea, *Studii Teologice*, 6, 1954, p. 107, nr. 53 și de Em. Popescu *op. cit.*, p. 158, nr. 128.

B. — Ștampile diverse

16. — (fig. 2/3). Fragment de vas modelat în lut roșu de un meșter local. Pe el se aplicase ștampila : 'Αγορανο[μοῦ]

.....
'Αγορανο.....

Mai jos, apare partea superioară a unui P, dintr-o altă ștampilă. Ștampilă aparține deci, unui agoranom, magistrat anual la Histria, cu sarcina aprovizionării și supravegherii pieței de alimente și de alte bunuri de consum. Cel de al doilea rînd aparține numelui său, căruia i se pot da diferite întregiri.

17. — (fig. 2/4). Fragment de amforă dintr-o epocă imprecisă, din a cărei ștampilă mai rămîn : ...ΔΤ...

.....
...ΟΣ...

18. — (fig. 2/5). Fragment de amforă găsit în săpăturile din anii 1935—1937. Aparține perioadei clasice și poartă ca ștampilă un K, adîncit într-un cerc.

19. — (fig. 2/11). Fragment de vas din lut roșiat. Din ștampilă se mai menține : 'Αγορανο[μοῦ]

.....
.....ΑΚΙΘ.....

Deci, un alt agoranom din Histria (v. nr. 16).

20. — (fig. 2/7). Fund de farfurie roșie (sec. IV—VI), pe care se păstrează un rest dintr-o ștampilă ...VI...

21. — (fig. 2/6). Fragment de cărămidă bizantină din vechile colecții ale depozitului. Păstrează în relief (înalte de 4 cm) și închise într-o **tabuia ansata**, literele : ΓCO..... care pot fi din numele unui producător.

22. — (fig. 2/14). Fragment de cărămidă ce măsoară : 0,130×100×0,04 m., cu litere înalte de 0,025 m. și imprimate în adînc. Provine din săpăturile lui Lambrino (inv. nr. 86). Se întregeste : **Leg(io) V[M(acedonica)]**

Documentul datează din anii 107—167 e.n., epocă în care această legiune a staționat la Troesmis. Prezența unui detașament al ei la Histria trebuie pus în legătură cu paza coastei mării.

23. — (fig. 2/16). Fragment de olan roman, din vechile săpături (inv. nr. A, 9 și 237). Păstrează numai litera ...C..., înaltă de 4,5 cm.

24. — (fig. 2/9). Fragment de țiglă descoperit în săpăturile din anii 1935—1937. Păstrează partea superioară a unei litere, ca : A, M, N etc.

25. — (fig. 2/10). Fragment din fundul unei cupe deliene de imitație locală. Provine din vechile săpături. Vasul se decorase în exterior cu ovuri, cercuri și linii simple, toate în relief. Pe fund, tot în exterior, exista un cartuș dreptunghiular, ce închidea un nume, din care se păstrează numai primele două litere : PA... Datează din epoca elenistică.

26. — (fig. 2/15). Fragment din buza unui vas din categoria **terra sigillata** de imitație provincială, așa cum arată tehnica sa modestă. Imediat sub dungile de la baza buzei apare un rest dintr-o friză cu ornamente vegetale, care se termină lîngă un cap de vultur, după care urmează ștampilă : 'Η νόδ[οτος]

.....
ΥΑΗ.....

Pe corpul vasului existau ornamente în formă de cercuri simple, separate între ele prin flori cu patru petale.

Vasul poate fi de producție locală sau importat dintr-un alt centru ceramic pontic, unde în sec. II—III e.n. se imitau produsele de **terra sigillata** (mai ales pe coasta nordică).

27. — (fig. 2/13). Fragment de **mortarium** roman descoperit în vechile săpături. Ștampilă ce purta se păstrează parțial, numai în partea inferioară, era dreptunghiulară și separată în lung, la mijloc, de obișnuitul spic de grîu. Literele erau imprimate invers și înalte de 10 cm. Se citesc : **Fann[i]**. Acest **Fannius** era desigur, un olar local și roman, din sec. II—III e.n.

28. — (fig. 2/8). Fragment rupt din gura unui **dolium**, pe care mai rămîn trei litere (înalte de 5,5 cm) :ΔΤΙ..... Provine din vechile săpături (inv. nr. 221). Este greu de stabilit, dacă aceste litere ascund o indicație a capacității vasului, sau aveau alt rost.

29. — (fig. 2/12). Alt fragment din buza unui **dolium** (de mărimea : 0,260×0,100×0,075 m și cu litere înalte de 0,25—0,35 m), care provine din vechile colecții. Se indică capacitatea sa prin patru Δ urmate de ΓΙΙΙΙ, semne greu de fixat numeric.

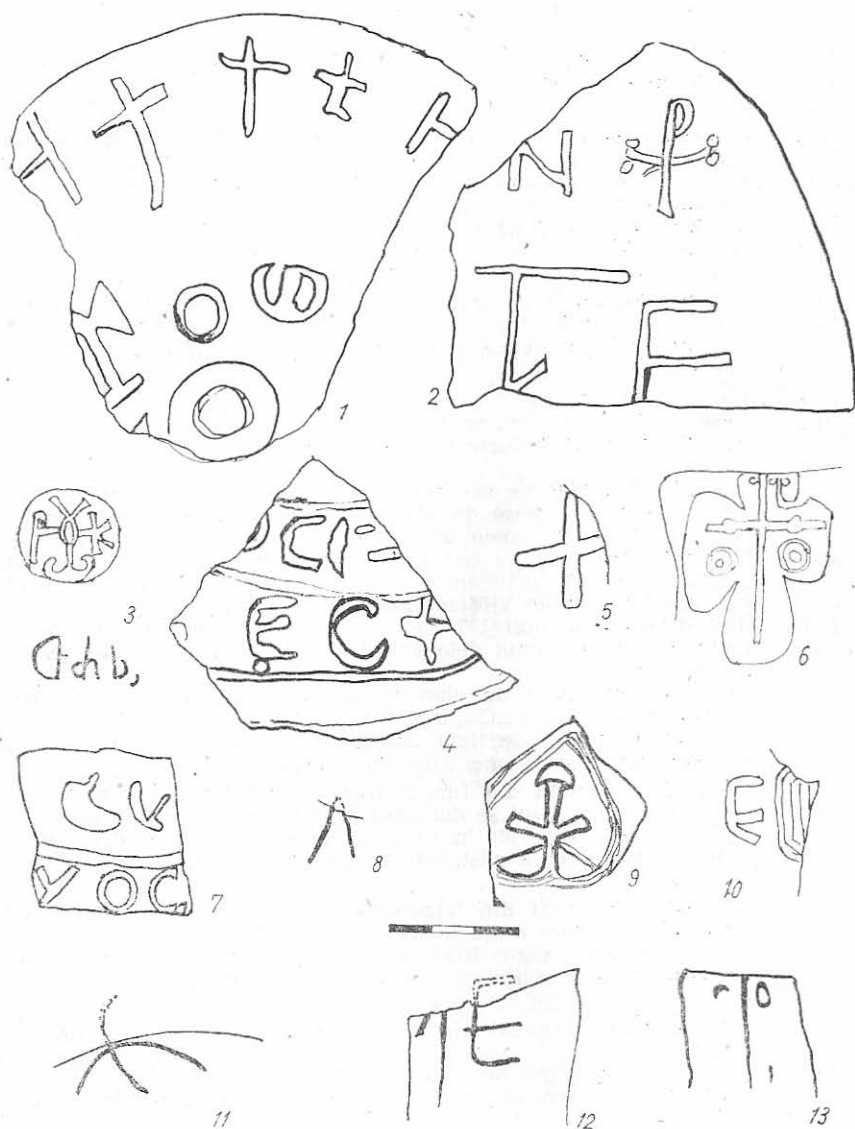

Fig. 3

30. — (fig. 3/10). Fragment dintr-un fund de farfurie lucrată în lut roșu, descoperit în săpăturile din anii 1935—1937. În interior apare litera E urmată de o monogramă neclară. Datează din secolele IV—VI și era probabil un obiect creștin.

31. — (fig. 3/3). Fragment dintr-o amforă bizantină cu coaste (sec. VI), adusă în depozit din vechile săpături. Pe gît, lângă toartă, păstrează intactă o ștampilă rotundă cu litere așezate în formă de cruce. Sub ștampilă se văd alte litere cursive și în ligatură, greu de descifrat.

În ștampilă se pot identifica literele : P, OY (în ligatură), K, și Ω. Ele formau începutul unui antropionim. Dispunerea lor ne-ar duce la întregirea unui nume de persoană, ca : 'Ρουκω(νος) sau 'Ρουκώ(νιος) neîntîlnite pînă acum. Ștampile rotunde de acest gen nu sînt publicate pînă acum din Scythia Minor, dar sînt cunoscute la Sucidava⁷. Pot fi atribuite unor producători egeeni sau pontici.

32. — (fig. 3/6). Fragment din fundul unei farfurii din lut roșu, care face parte din categoria ceramicii creștine cu „decor ștampilat“⁸. Provine din descoperirile anilor 1953—1954. Vasul se ștampilase în interior cu o **crux monogrammatica**, al cărei virf superior este rupt. Brațul horizontal al simbolului creștin posedă lateral cite o umflătură, iar dedesupt se văd două cerculețe duble și punctate. Asemenea decoruri paleocreștine se mai cunosc la Histria. Poate fi considerat ca un obiect de producție locală.

33. — (fig. 3/4). Fragment de capac circular, din lut gălbui, descoperit în 1954. Pe față avea cercuri concentrice cu inscripții în spațiul dintre ele, din care se mai păstrează : ...OCI... și EC+... Era un obiect creștin din secolul VI.

34. — (fig. 3/5). Fragment dintr-un capac de **dolium** (inv. nr. 229 — din vechile săpături). Se mai păstrează pe el o cruce înaltă de 6 cm.

35. — (fig. 3/7). Fragment de capac din lut gălbui descoperit în 1935—1937. Avusese o formă rotundă fiind decorat în interior cu variate ornamente, iar pe margine cu o inscripție din care mai rămîn trei litere ...YOC...

36. — (fig. 3/1). Capac fragmentar din lut gălbui care acoperea un vas de mari dimensiuni. Provine din vechile săpături. Datează din secolul VI. Pe margine fusese decorat cu cite trei cruci flancate de litera H care amintește numele lui X(ριστός). În jurul butonului central exista o inscripție cu litere dezordonate ca formă, dintre care s-ar putea identifica : ...IOΩ...

Capace de vase creștine de origine bizantină (sec. VI) s-au descoperit în mare număr pe teritoriul Dobrogei. S-au publicat pînă acum 40 exemplare găsite numai în centrele urbane (Tomis, Histria, Callatis, Ulmetum, Dinogetia și Axiopolis). Sînt decorate cu simboluri și inscripții creștine⁹. Din Histria provin șase asemenea exemplare¹⁰.

37. — (fig. 3/9). Fragment dintr-un fund de farfurie din lut roșu (sec. IV—VI), pe care s-a imprimat o cruce de o formă puțin obișnuită, închisă de un cadru în formă de inimă. În virful crucii se vede un acoperiș semilunar, brațele sale orizontale sînt puțin ridicate, iar sub ele se desfac lateral două linii simple.

C. Inscripții cu vopsea roșie

38. — (fig. 3/8). Fragment de amforă pe care se distinge un Α.

39. — (fig. 3/11). *Idem*, semnul pentru **mensura sextarialis**.

40. — (fig. 3/12). *Idem*, literele ...AE.

41. — (fig. 3/13). *Idem*, probabil o cruce flancată de C+O.

42. — (fig. 4/1). Amforă restaurată, înaltă de 0,60 m (inv. nr. C, 17). Ca producție, vasul este din Sinope. De la muzeul șantierului Histria amfora a fost dusă în cabinetul de la universitate al lui Lambrino, unde a fost mult avariata în urma bombardamentului din 1944. De acolo, a trecut la Muzeul Național de Antichități și în atare situație s-a publicat de către V. Canarache¹¹, la care transcrierea inscripțiilor de pe ea, este incompletă (inv. la MNA, nr. 2120).

În carnetul meu de notițe din 1929 (deci înainte de a suferi deteriorările din 1944), vasul purta intactă ștampila :

ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ
ΠΟΣΙΔΕΙΟΥ
ΤΟΥ ΘΕΑΡΙΩΝΟΣ
ΑΠΟΛΛΑΔΩΡΟΣ

În fața inscripției apăreau figuri neclare, pe care primul său editor le identifica cu coloană, o zeitate și cornul abundenței¹².

⁷ D. Tudor, SCIV, 13, 1, 1962, p. 121, nr. 5 și Em. Popescu, *op. cit.*, nr. 306.

⁸ Barnea, *Les monuments*, p. 238—240 și Em. Popescu, *op. cit.*, passim.

⁹ Em. Popescu, *op. cit.*, passim.

¹⁰ *Idem*, nr. 119—124.

¹¹ V. Canarache, *op. cit.*, nr. 323.

¹² *Idem*.

Pe exemplarul văzut de mine la Histria mai exista o a doua inscripție, scrisă mai târziu, cu vopsea și în două etape :

ΠΑ
ΘΕ
ΑΝ

Ultimul rînd este scris cu o culoare diferită și cu trăsături mai subțiri decît primele două. Inscripția cu vopsea s-a scris la Histria, în două etape și în perioada elenistică. Descifrarea ei ne rămîne de neînțeles.

43. — (fig. 4/2). Fragment de amforă de tip secolul IV e.n., cu urme de arsură, găsit în vechile săpături. Inscripția ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ indică pe un producător, olar sau negustor, dintr-un centru egeean. În epigrafia Histriei, Διονύσιος este un nume frecvent.

44. — (fig. 4/3). În iulie-septembrie 1943, s-a aflat în ruinele „bazilicei centrale din cetate“, un fragment de amforă bizantină, pe care mai rămîn patru litere, care ne duc la întregiri, ca : Θεόδ[ορος], Θεόδ[οσιος], Θεόδ[οτος] etc., nume purtat de un producător din afara Histriei.

45. — (fig. 4/4). Fragment de amforă bizantină descoperit în săpăturile lui Lambrino, pe care se poate citi : Λουκ[ι]α[νοῦ]

46. — (fig. 4/5). Fragmente de amforă caracteristică sec. IV—V e.n., descoperite în „sectorul central de la Histria“ (1954). Pe ele se disting două inscripții suprapuse, una cu vopsea (mai veche) și alta în grafit (mai nouă). Din grafit se păstrează două cruci inegale ca mărime, două litere și apoi o a treia cruce :
+ + ΑΥ.....+

Textul pictat are următorul conținut : + ΑΩ ΑΠΙΟΥ..... ια

Ultimele două litere din numele lui "Απιος sau "Απιος sînt în ligatură. Deși semnul pentru *mensura sextariis* s-a pierdut din cauza unei spărturi, litereleις ar putea indica cifra de 11 sextari, adică 6,006 l. Ca nume, "Απιος resp. "Απιος este specific onomasticeii latine, dar a pătruns puternic și în cea greacă¹³.

47. — (fig. 4/6). Fragment din gîtul unui ulcioraș din epocă tîrzie, acoperit cu o culoare albă și descoperit în săpăturile lui Lambrino. Pe el fusese scris un nume ce se deschidea cu literele : ΕΥ..., care se pretează la variate întregiri.

48. — (fig. 4/7). Gît de amforetă bizantină găsit de mine lîngă poarta de la colțul de SV al cetății (1955). Din inscripție se poate reconstitui :

....π...
Φ(ῶς) θ(εοῦ) Χ(ριστοῦ)
....ΙΦΦ...

„lumina domnului Christos“...

49. — (fig. 4/8). Fragment din gîtul unei amfore, pe care se mai păstrează literele : Ζα..., care pot indica începutul unui nume.

50. — (fig. 4/10). Fragment de amforă descoperit în același loc cu nr. 48. Este din lut gălbui și are litere înalte de 10 cm. Păstrează o monogramă cu cruce flancată de : literele M și A. O monogramă identică se cunoaște deja la Histria și a fost interpretată ca o marcă de producător¹⁴. Se pot da însă și lecturile : Μ(ήτηρ) + Α(ναττη) și Μ(ήτηρ) + Α(γία).

51. — (fig. 4/9). Fragment de amforă atipică aflat în săpăturile din anii 1935—1937. Mai păstrează literele : ...Θω...

52. — (fig. 4/11). Fragment de amforă bizantină (sec. VI), pe care se mai văd distanțate între ele literele π și φ. Ne putem opri, ipotetic, la o lectură ca : Π(ατέρος) Φ(ῶς) („lumina tatălui“).

53. — (fig. 4/12). Fragment de amforă bizantină (sec. VI), din vechile colecții. Din inscripție se mai păstrează semnul pentru *mensura sextariis* urmat de un π... Ar fi deci : ξέσαι π...adică 80 de sextari (43.680 l.).

54. — (fig. 5/1). Fragment de amforă bizantină (din săpăturile lui S. Lambrino), pe care se poate restitui monograma : Α + ω.

55. — (fig. 5/2). Fragment de amforă (sau de *dolium* ?), rămas din săpăturile lui Lambrino. Din inscripția păstrată (sec. VI), transcriem :

...Τ. (ξέσαι) Φ'Δ'α'
...ΧΙΣΤΑΓ[ῶρος]....

¹³ Pape — Benseler, *op. cit.*, s.v.

¹⁴ *Histria*, I, p. 460, fig. 387 și Em. Popescu, *op. cit.*, nr. 154, A.

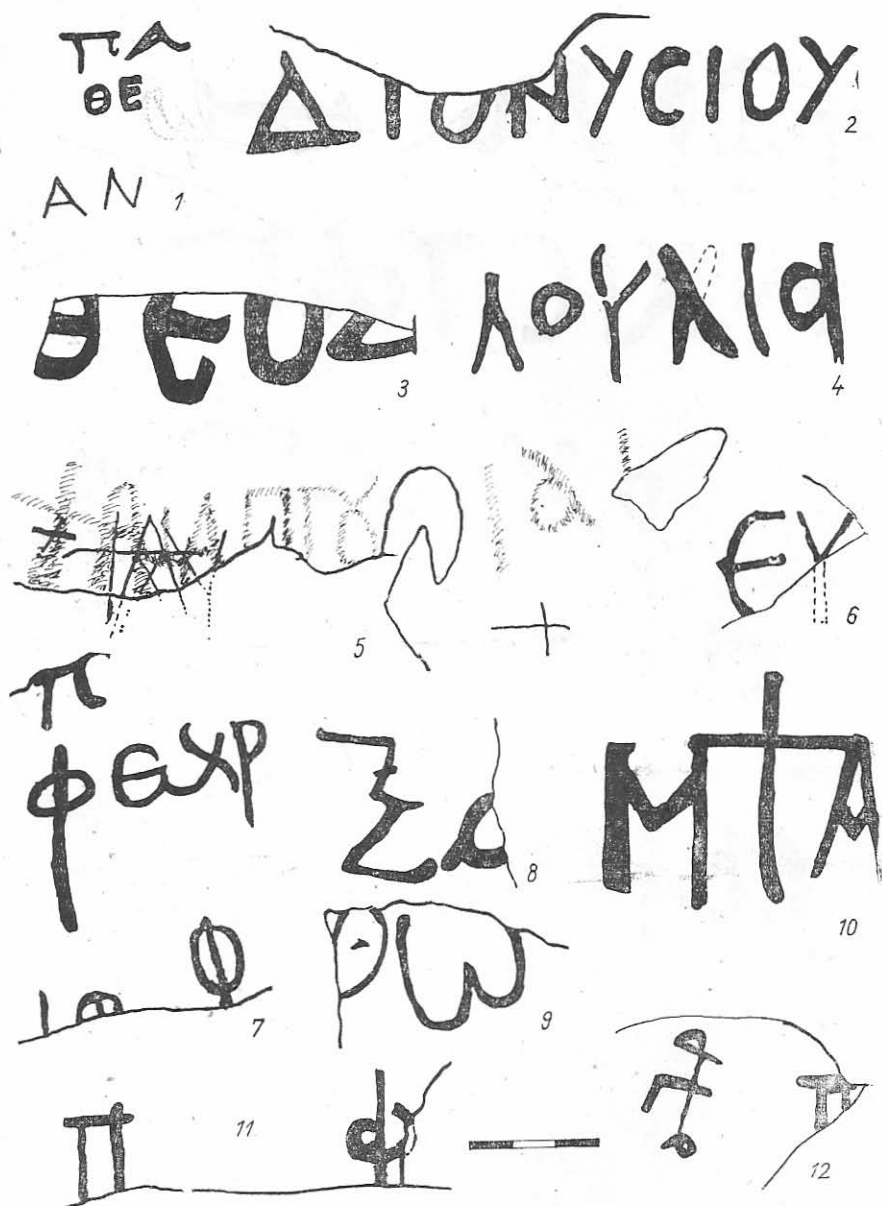

Fig. 4

Avem de a face cu o indicație de capacitate, deci, ar fi de înregistrat 54,1 sextari, aproximativ 28,501 l. Numele de Chistagoras este neobișnuit, în Scythia Minor.

56. — (fig. 5/3). Fragment de amforă cu obișnuita formulă: χ(ριστὸν) Μ(αρία) Ι(εσσύ)

57. — (fig. 5/4, a-c). Fragmente din gîtul unei amfore bizantine, descoperit în sectorul „casa din față“ (1953). Pe o parte a vasului se menține o monogramă cruciformă, cu un P la vîrf, deci de întregit: Χ(ριστὸς). Deasupra barei ori-

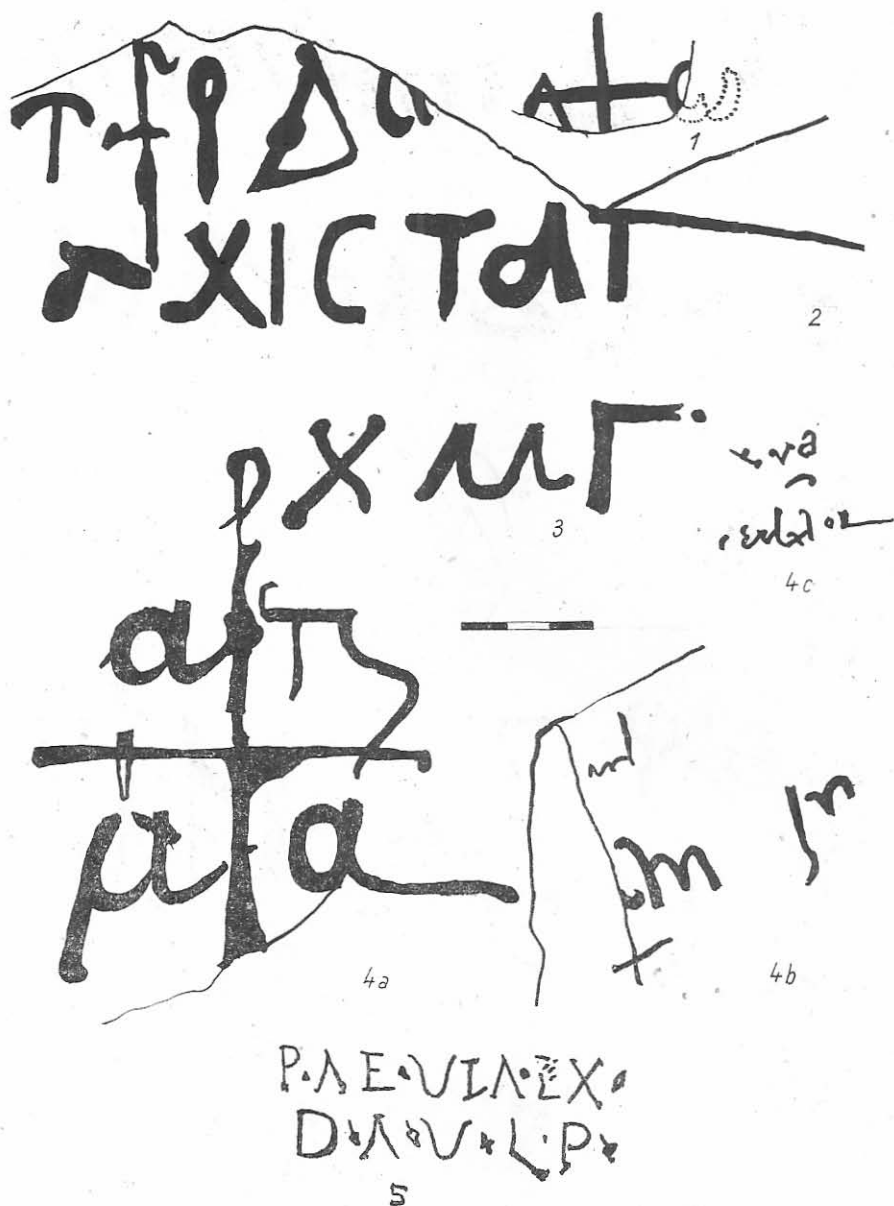

Fig. 5

zontale a crucii sînt literele α și π , iar dedesupt: $\mu\alpha$; toate greu de înțeles ca lectură (fig. 5/4, a). Sub toarta amforei apare o inscripție cu cursive și ligaturi, care nu se poate citi (fig. 5/4, c). Pe a doua față a vasului (fig. 5/4, b), o altă inscripție foarte ștersă rămîne de asemenea de neînțeles.

58. — (fig. 6/1). Amforă bizantină aflată de Lambrino în „camera din colțul pieții”. Textul inscripției s-a păstrat intact :

$$\begin{array}{r|l} \text{C}\zeta \text{ (}\xi\acute{\epsilon}\sigma\tau\alpha\iota) \pi'\theta' & \alpha \quad \nu \\ \text{(}\xi\acute{\epsilon}\sigma\tau\alpha\iota) \pi'\theta' & \theta \quad \theta \end{array}$$

Deci, se scrie de două ori indicația pentru capacitatea de 80 sextari, adică : 48,594 l. Semnele SC de la începutul textului, ca și cele patru ce însoțesc monograma cruciformă ne rămân neînțelese.

59. — (fig. 6/2). Fragment din gîtul unei amfore bizantine descoperit în 1953. Se scrie de două ori *mensura sextarialis*, dar fără indicarea cifrei, deși s-a lăsat cîmp liber pentru aceasta. Urmează un rest dintr-o monogramă cruciformă, în compunerea căreia puteau figura literele : T, A, A, H etc.

60. — (fig. 6/3). Fragment de amforă bizantină aflat în zona „templului grec”. Se vede pe el semnul obișnuit pentru indicarea sextarilor. Deasupra brațului său orizontal se citesc literele : Kη care ar putea indica cifra de 28 sextari, adică : 15,288 l. Mai jos, de o parte și de alta a barei orizontale se citesc literele PMP, probabil, un nume. Sub ele, un semn ornamental (?).

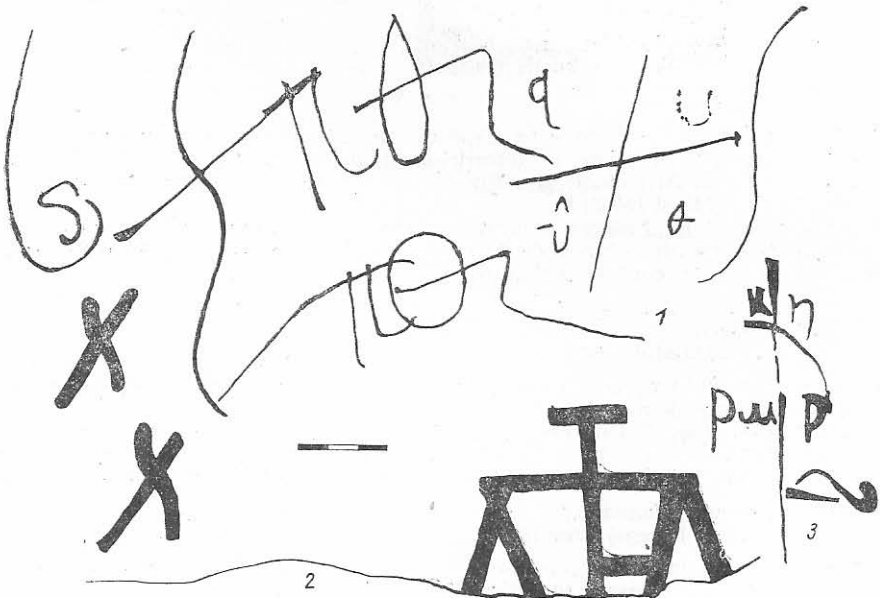

Fig. 6

II. — CALLATIS (Mangalia).

În 1948, am cercetat colecția de monumente de piatră strînsă de dr. Horia Slobozeanu în grădina casei sale de la Eforie Sud. Cu îngăduința proprietarului mi-am notat atunci cinci fragmente epigrafice, dintre care, cel mai important a fost deja publicat¹⁵. Dintre ele, patru au fost transportate la muzeul din Con-

¹⁵ D. Tudor, SCIV, II, 2, 1951, p. 159—164 ; același, *Listy Filologicke*, VI, 1958, 2, p. 60—64 și *AnĖp*, 1957, nr. 336.

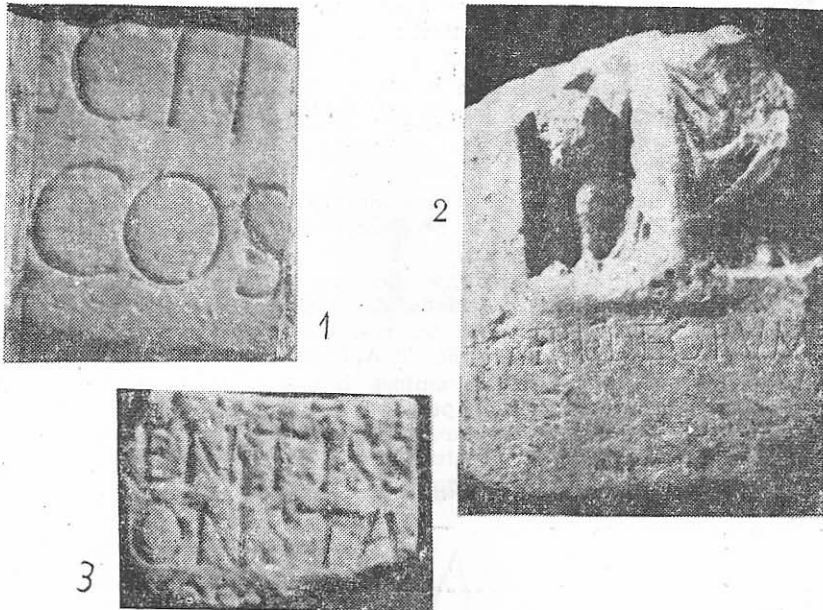

Fig. 7

stanța, iar al cincilea se pare, este dispărut. Dr. Slobozeanu m-a informat că toate fuseseră cumpărate de el de la diferiți particulari din Mangalia. La Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța cele de mai jos au fost inventariate (inv. nr. 15946 ; 15943 și 15965) ¹⁶.

61. — (fig. 7/1). Fragment dintr-o lespede de calcar, de mărimea : 0,265×0,245×0,074 m și cu litere înalte de 0,09 m. Este ruptă de la colțul de jos din stînga. Ultimele două rinduri conțineau finalul :

.[f]ecit.
.co(n)s(ulibus)

Se pare că este vorba de o inscripție ce fusese fixată pe o clădire construită pe timpul a doi consuli romani.

62. — (fig. 7/2). Colțul de jos din stînga rupt dintr-un grup de marmoră (acum de mărimea : 0,43×0,35×0,13 m). Reprezenta pe zeița Cybele tronînd între doi lei. Pe soclul plăcii se păstrează parțial o închinare (litere înalte de 3 cm) ;

Matri Deorum [Magnae]...
v(otum) l(ibens) p(osuit).

Asemenea ex voturi și reprezentări se întîlesc în mare număr pe teritoriul Dobrogei ¹⁷. Divinitatea poseda temple la Tomis și Callatis.

63. — (fig. 7/3). Fragment de marmoră de mărimea : 0,210×0,165×0,130 m și cu litere înalte de 0,04 m. Din centrul inscripției se mai păstrează :

.[pi]entiss[imo — sau — ae]...
.[C]onsta[n]tinus ?]...
.issi...

¹⁶ Mulțumim pe această cale directorului muzeului, dr. Adrian Rădulescu, pentru informațiile date în legătură cu aceste monumente.

¹⁷ D. M. Pippidi, *Studii de istoria religiilor antice* București, 1969, p. 227—232 și Gabriella Bordenache, *Sculpture grece e romane del Museo Nazionale di Antichità di Bucarest, I*, București, 1969, nr. 39—55 și 57—58.

64. — (fig. 5/5). Fragment dintr-o placă de marmoră de mărimea: $0,255 \times 0,160 \times 0,025$ m și cu litere înalte de 0,025 m. Nu se știe unde se află acum. Deasupra textului epigrafic se vedeau resturi din poalele hainei unei zeițe. Inscricția conține o serie și ligaturi forțate care îngreuiază lectura. În r. 1 și 2, litera A nu are gravată bara orizontală. În r. 1 întâlnim ligaturile EL și IL. Semnificația abreviației D.A. din r. 2 este neobișnuită. Sigure sînt ultimele trei litere care indică caracterul votiv al monumentului. Propunem :

**P(ublius Ael(ius) Vil(l)a(nus ?) ex
d(ecurione ?) a(lae ?), v(otum) l(ibens) p(osuit).**
Ar putea fi un veteran stabilit în teritoriul callatian.

COMMUNICATIONS ÉPIGRAPHIQUES X

(Résumé)

L'auteur présente 60 inscriptions d'Histria et 4 de Callatis. Il a participé aux campagnes des fouilles archéologiques d'Histria pendant les années 1928—1930 et en 1954—1955, lorsqu'il a noté et désigné un grand nombre de petits objets avec de modestes inscriptions (*instrumentum*). Aujourd'hui ces objets sont en grande partie dispersés.

Les objets de Callatis proviennent de la collection du dr. Horia Slobozeanu (conservés aujourd'hui au Musée de la ville de Constanța).

Fig. 1 : Histria. Graffiti sur tessons.

Fig. 2 : Histria. Graffiti (1—2) et estampilles (3—16).

Fig. 3 : Histria : estampilles (1—10) et graffiti (11—13).

Fig. 4 : Histria. Tituli picti.

Fig. 5 : Histria (1—4, e), tituli picti et Callatis (5) ; inscription en marbre.

Fig. 6 : Histria. Tituli picti.

Fig. 7 : Callatis ; Inscriptions en marbre.

ERATA

la pag.	rîndul	înloc de	se va citi
15	13 de jos	profitului	profilului
18	15 de sus	Daicovici	Daicoviciu
19	17 de sus	viitorului. Veacul	viitorului, veacul
32	23 de sus	meninînd	mentionînd
39	16 de sus	menținerea	menționarea
52	28 de sus	Cirș	Criș
55	4 de jos	fals	falls
60	20 de sus	sincromă	sincronă
62	2 de jos	Behachtungen	Betrachtungen
63	14 de jos	Trojanischer	Trojanische
71	9 de jos	nota 44	nota 45
84	2 de sus	nota 115	nota 135
86	19 de sus	Под	Под
89	14 de jos	nord-vest	sud-vest
104	11 de jos	220-283 i.e.n.	220-183 i.e.n.
130	1 de sus	producători	eponimi
171	20 de sus	unui unghi	un unghi
173	13 de sus	nota 81	nota 18
249	1 de jos	$\chi(\rho\lambda\tau\delta\sigma)$	$\chi(\rho\lambda\tau\delta\sigma)$
288		figura invers	
296	7 de sus	nota 12	nota 21
296	1 de jos	nota 03	nota 30
298	10 de sus	culturii	cultului
315	25 de jos	fugativ	fugavit
360	7 de sus	Suruș	Surus
371	5 de sus	Custurea	Custorea
376	3 de sus	Opoit	Opoit